

Percipirana sigurnost u školi i razredno-nastavno ozračje kao prediktori doživljavanja nasilnih ponašanja

UDK: 316.624.3:364.636

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 25. 05. 2017.

Izv. prof. dr. sc.
Ina Reić Ercegovac¹
Katedra za psihologiju
inareic@ffst.hr

Doc. dr. sc.
Morana Koludrović²
Katedra za pedagogiju
morana@ffst.hr

Izv. prof. dr. sc.
Andreja Bubić³
Katedra za psihologiju
abubic@ffst.hr

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

¹ Ina Reić Ercegovac sudjeluje u nastavi iz područja razvojne i edukacijske psihologije. Objavila je pedesetak znanstvenih radova i sudjelovala na brojnim međunarodnim i domaćim konferencijama. Suradnica je na nekoliko stručnih i znanstvenih projekata. Znanstveni interesi su joj u području primijenjene razvojne psihologije u odgojno-obrazovnom kontekstu, roditeljstvu i psihologiji glazbe.

² Morana Koludrović (su)autorica je više od trideset znanstvenih i stručnih radova; sudjelovala je na brojnim znanstvenim konferencijama; suradnica je na nekoliko stručnih i znanstvenih projekata. Područja njezinoga znanstvenoga interesa su: didaktika, školska pedagogija, obrazovanje odraslih i metodologija izrade kurikuluma.

³ Andreja Bubić doktorirala je na Sveučilištu u Leipzigu, u Njemačkoj. Bavi se kognitivnom i edukacijskom psihologijom, a u istraživanjima koristi bihevioralnu metodologiju i metodu snimanja pokreta očiju. Izvodi nastavu iz područja edukacijske psihologije, prosuđivanja i odlučivanja te statistike. Dosada je objavila brojne znanstvene radove u domaćim i međunarodnim časopisima, izlagala je u okviru različitih znanstvenih skupova posvećenih psihologiji i neuroznanosti te sudjelovala u više nacionalnih i međunarodnih znanstvenih projekata.

Sažetak

Cilj ovoga rada bio je istražiti ulogu razredno-nastavnoga ozračja i osjećaja sigurnosti u školi u procjeni doživljenoga nasilja. Sudjelovalo je 567 učenika od 4. do 8. razreda osnovne škole, a primijenjeni su sljedeći instrumenti: adaptirana *Skala razrednoga ozračja* (Wasilewski, Gifford i Bonneau, 2008.), *Upitnik osjećaja sigurnosti u školi* te *Skala učestalosti doživljavanja nasilnoga ponašanja u školi*. Rezultati istraživanja pokazali su da učenici najčešće doživljavaju ogovaranje, vikanje i vrijeđanje od strane vršnjaka, dok su najrjeđe izloženi elektroničkom nasilju i čupanju. Učenici, u odnosu na učenice, izvještavaju o većoj učestalosti doživljavanja nasilnih ponašanja te značajno nižim, u odnosu na učenice, procjenjuju osjećaj sigurnosti u školi. S druge strane, nisu utvrđene spolne razlike u procjeni elemenata kvalitete razrednoga ozračja. Analiza dobnih razlika pokazala je da procjene svih elemenata razrednoga ozračja i sigurnost u školi opadaju s dobi, odnosno najniže su vrijednosti ovih varijabli utvrđene kod najstarijih učenika. Hijerarhijska regresijska analiza pokazala je da su, pored spola, značajni prediktori doživljenoga nasilja osjećaj sigurnosti u školi te kvaliteta interakcija među učenicima kao element razrednoga ozračja. Rezultati istraživanja mogu se interpretirati u kontekstu postojećih spoznaja o vršnjačkom nasilju s posebnim naglaskom na zaštitnu ulogu pozitivnoga razrednoga ozračja i nekih značajki školske klime, posebice sigurnosti u školi i spremnosti svih unutarnjih dionika škole da sudjeluju u prevenciji nasilnih ponašanja.

Ključne riječi: doživljeno nasilje, sigurnost u školi, razredno ozračje, prevencija

Uvod

Vršnjačko nasilje među djecom uključuje niz različitih nasilnih ponašanja (primjerice verbalnih ili fizičkih) koje jedan ili više učenika pokazuju prema drugom učeniku ili skupini učenika. Nekoliko je različitih vrsta vršnjačkog nasilja pri čemu većina autora razlikuje neposredno – tjelesno (udaranje, guranje, čupanje, i sl.) i verbalno (ruganje, nazivanje pogrđnim imenima, vrijeđanje, dobacivanje i sl.) te posredno ili relacijsko nasilje. Relacijsko nasilje ima svrhu nautiti drugima narušavajući im ugled ili odnose s drugima (vršnjacima), a to se postiže izoliranjem, manipuliranjem prijateljstvima, ogovaranjem, širenjem glasina i sl. Poseban oblik nasilja, prisutniji u novije vrijeme jest elektroničko nasilje ili tzv. *cyberbulling* koji

se razvija zahvaljujući razvoju novih tehnologija i većoj dostupnosti tih tehnologija djeci i mladima.

Domaći i inozemni podaci pokazuju da je verbalno nasilje najčešće (Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simmons-Morton i Schmidt, 2001.; Olweus, 1993.; Pregrad, Tomić-Latinac, Mikulić i Šeparović, 2011.; Velki i Vrdoljak, 2013.), dok neki autori navode ogovaranje kao vrstu verbalnoga/relacijskoga nasilja kao najzastupljeniju (Puzić, Baranović i Doolan, 2011.; Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012.). U fokusu ovoga rada je doživljeno vršnjačko nasilje, odnosno percepcija učenika osnovnoškolske dobi o tome koliko često doživljavaju nasilna ponašanja u školskom okruženju od strane svojih vršnjaka. Podaci iz europskih zemalja (Nansel, Craig, Overpeck, Saluja i Ruan, 2004.) pokazuju da je među djecom do 20 % onih koji doživljavaju nasilna ponašanja, pri čemu ih je najmanje u Švedskoj i Slovačkoj (do 5 %), a najviše u Litvi (20 %). Slično tome, podaci iz SAD-a govore da vršnjačko nasilje povremeno doživljava između 12 % i 25 % učenika (Nansel i sur., 2001.), dok podaci iz Brazila pokazuju da je u osnovnoškolskoj dobi oko 47 % djece barem jednom ili dvaput bilo izloženo vršnjačkom nasilju (Iossi Silva, Pereira, Mendonca, Nunes i de Oliveira, 2013.). Istraživanja provedena u Republici Hrvatskoj pokazuju da između 15 % i 30 % učenika doživljava vršnjačko nasilje. Kronološki, podaci iz 2004. govore o 19 % žrtava nasilja (Bilić i Karlović, 2004.), a UNICEF-ovo istraživanje na reprezentativnom uzorku učenika osnovnih škola iz početka 2000-tih godina pokazalo je da je oko 33 % učenika bilo izloženo nekom obliku vršnjačkoga nasilja (Pregrad i sur., 2011.). Najnoviji podaci sugeriraju da je čak 31 % učenika žrtava nasilja, pri čemu je najveća zastupljenost verbalnoga nasilja (Velki i Vrdoljak, 2013.). Recentno istraživanje Vlah i Perger (2014.) pokazalo je da čak jedna petina učenika, od njih 60,5 % iz uzorka koji su barem jednom doživjeli nasilje, sustavno, opetovano i često doživljava vršnjačko nasilje u razdoblju od nekoliko mjeseci.

Od osobnih značajki učenika, dob i spol su često proučavane u kontekstu vršnjačkog nasilja, pa će se ukratko iznijeti glavne spoznaje o utjecaju tih dviju varijabli na doživljavanje nasilnih ponašanja od strane vršnjaka.

Dob i spol kao odrednice doživljavanja vršnjačkoga nasilja

Podaci o dobnim specifičnostima doživljavanja vršnjačkoga nasilja nisu jednoznačni. Neki pokazuju da učestalost doživljavanja nasilnih ponašanja u školskom kontekstu raste s dobi te da je najveća na kraju osnovne škole (Brown, Birch i Kancherla, 2005.; Buljan Flander, Ćorić Špoljarić i Durman Marijanović, 2007.), dok neka istraživanja pokazuju da učestalost doživljenoga nasilja s godinama školovanja opada (Limber, Olweus i Luxenberg, 2013.; Nansel i sur., 2001.; Wang, Iannotti i

Nansel, 2009.). Čini se da dobni obrazac doživljavanja nasilja ovisi o vrsti nasilnih ponašanja, pa tako kada se posebno analiziraju podaci za različite vrste nasilnih ponašanja, rezultati pokazuju da se tjelesno nasilje smanjuje s dobi, dok tijekom rane adolescencije raste učestalost verbalnoga, relacijskoga i elektroničkog nasilja (Archer i Cote, 2005.; Hasekin, 2013.; Rivers i Smith, 1994.). Dječaci su u odnosu na djevojčice češće uključeni u vršnjačko nasilje u bilo kojoj ulozi – žrtve, nasilnika ili nasilnika/žrtve (Juvonen, Graham i Schuster, 2003.), osim kada je riječ o elektroničkom nasilju u kojem su dječaci češće nasilnici, a djevojčice žrtve (Dempsey, Sulkowski, Nichols i Storch, 2009.; Wang i sur., 2009.). Utvrđene su i značajne razlike u doživljavanju nasilja s obzirom na spol počinitelja, pa su djevojčice češće žrtve nasilnih ponašanja i od strane dječaka i djevojčica, dok dječaci gotovo uvijek doživljavaju nasilje od dječaka (Farrington, 1993.; Olweus, 1993.).

Kada je riječ o spolnim razlikama u vrstama nasilnih ponašanja, istraživanja pokazuju da su dječaci češće uključeni u neposredne oblike nasilnih ponašanja, primjerice tjelesno nasilje, dok su djevojčice više uključene u posredno nasilje, primjerice relacijsko nasilje, posebno ogovaranje (Carrera Fernandez, Fernández, Castro, Failde Garrido i Otero, 2103.; Hong i Espelage, 2012.; Smith, Morita, Junger-Tas, Olweus, Catalano i Slee, 1999.). S obzirom na doživljeno nasilje, dječaci u odnosu na djevojčice češće doživljavaju tjelesno nasilje (Farrington, 1993.; Olweus, 1993.; Scheithauer, Hayer, Petermann i Jugert, 2006.), što se dijelom može pripisati većoj fizičkoj snazi dječaka te socijalizacijskim čimbenicima, dok djevojčice češće doživljavaju relacijske oblike nasilja poput ogovaranja ili širenja glasina (Felix i McMahon, 2006.; Nansel i sur., 2001.).

Školska klima kao odrednica doživljavanja vršnjačkoga nasilja

Premda školsku klimu autori različito definiraju, većina autora navodi sigurnost u školi kao jedan od važnih elemenata školske klime. Eller (2012.) o školskoj klimi govori kao o „ličnosti“ škole koja je promjenjiva i ovisna o nizu unutarnjih i vanjskih čimbenika, dok Cohen, McCabe, Michelli i Pickeral (2009.) navode da školska klima uključuje četiri dimenzije, i to socijalnu i fizičku sigurnost, učenje i poučavanje, interpersonalne odnose i okolinske čimbenike. Školska se klima odnosi na norme, vrijednosti i pravila ponašanja u školi koja imaju učinka na dobrobit učenika, kako u akademskom području, tako i u socio-emocionalnom. Prema Thapa, Cohen, Higgins-D'Alessandro i Guffey (2012.) pozitivna školska klima pozitivno utječe na motivaciju za učenje, akademski uspjeh učenika, socio-emocionalni razvoj te doprinosi smanjenju agresije i nasilja u školskom kontekstu. Nadalje, pozitivna školska klima uključuje osjećaj sigurnosti u školi, uključenost u rad škole te među-

sobnu suradnju svih sudionika škole, a pozitivno je povezana sa smanjenim nasiljem u školi (Nansel i sur., 2001.). Istraživanja su pokazala da je s doživljajem nasilja u školskom kontekstu povezana općenito negativna percepcija škole, a kao posebno važna komponenta školske klime koja je neposredno povezana s doživljavanjem nasilja, ističe se sigurnost u školi i doživljaj školskoga okruženja kao neprijateljskog i zastrašujućeg (Aluede, Adeleke, Omoike i Afen-Akpaída, 2008.; Thapa i sur., 2012.; Vlah i Perger, 2014.). Osjećaj sigurnosti predstavlja i svojevrsan zaštitni čimbenik od uključivanja u nasilna ponašanja budući da istraživanja pokazuju kako su učenici, ukoliko ne percipiraju tjelesnu i emocionalnu sigurnost u školi, skloniji koristiti reaktivna agresivna ponašanja kao pokušaj samozaštite (Hong i Espelage, 2012.). Pozitivnoj školskoj klimi te posebno osjećaju sigurnosti u školi doprinosi način na koji se odrasli u školi postavljaju u situacijama nasilja. Pravovremeno i konzistentno reagiranje odraslih u školi na svaki oblik nasilnoga ponašanja učenika značajno doprinosi smanjenju nasilja u školi (Kapari i Stavrou, 2010.; Olweus, 1993.), a za to je važno imati jasna i strukturirana pravila ponašanja u školi, kao i kvalitetnu interakciju između svih sudionika.

Razredno-nastavno ozračje kao odrednica doživljavanja vršnjačkoga nasilja

Razredno-nastavno okružje predstavlja skup svih fizičkih, emocionalnih, socijalnih, psiholoških i kulturalnih utjecaja pri čemu njihova bolja povezanost unutar nastavnoga sustava rezultira boljim ishodima učenja i većom kvalitetom nastave (Eccles i Roeser, 2009.; Hiemstra, 1991.; prema Koludrović i Reić Ercegovac, 2014.). Neki autori smatraju da se pojam razredno-nastavnoga ozračja odnosi prvenstveno na kvalitetu interakcija među sudionicima u nastavnom procesu (Bognar i Matijević, 2005.), dok neki uključuju i intrapersonalne čimbenike poput ispitne anksioznosti i učenikovog opterećenja nastavom (Jurčić, 2006.). Najšire shvaćeno, poticajno razredno-nastavno ozračje pridonosi uspjehu u učenju, zadovoljstvu radom i druženjem u školi, osjećaju prihvaćenosti u razredu te samopoštovanju i samopouzdanju svakoga učenika (Anđić i Vidulić Orbanić, 2010.). Prema Holtapples i Meier (2000.) za kvalitetne odnose između učenika i nastavnika najvažnije je povjerenje, razumijevanje i spremnost na pomoć učenicima, a najvažniji elementi kvalitetne interakcije među učenicima su povezanost, razredna kohezija i solidarnost. Osim niza pozitivnih učinaka pozitivnoga i poticajnoga razredno-nastavnog ozračja na akademske i socio-emocionalne dobrobiti učenika, elementi razredno-nastavnoga ozračja pokazali su se relevantnima i za pojavu vršnjačkoga nasilja. Rezultati istraživanja su tako pokazali da je kvaliteta odnosa između nastavnika i učenika značajan prediktor prijavljivanja nasilja pri čemu će učenici koji percipiraju nastavnike brižnima,

suradnima i pravednima biti spremniji prijaviti nasilje (Eliot, Cornell, Gregory i Fan, 2010.). Prijavljivanje nasilja jedan je od važnih koraka u prevenciji vršnjačkoga nasilja i smanjivanju tolerancije na nasilje. Istraživanje Gage, Prykanowski i Larson (2014.) pokazalo je da učenici osnovnih škola rjeđe doživljavaju nasilje u školama gdje su odrasli brižni, povjerljivi i sl., dok je za učenike srednjih škola za doživljaj nasilja značajan prediktor bila kvaliteta interakcija među učenicima.

S obzirom na sve navedene elemente koji utječu na kvalitetu nastavnoga ozračja i koji su povezani s nasiljem u školi, cilj ovoga istraživanja bio je ispitati neke aspekte doživljavanja nasilnih ponašanja učenika od četvrtog do osmog razreda osnovne škole. U uzorak su uzeti učenici tih razreda jer su i ranija istraživanja pokazala da se vršnjačko nasilje najčešće događa upravo u razdoblju od 4. do 8. razreda osnovne škole (Bilić i Karlović, 2004.). Pritom se istraživanjem pokušalo utvrditi postoje li dobne i spolne razlike u doživljavanju različitih vrsta nasilnih ponašanja, procjeniti razredno-nastavnoga ozračja te osjećaja sigurnosti u školi. Nadalje je jedan od ciljeva istraživanja bio ispitati ulogu osjećaja sigurnosti u školi i elemenata razredno-nastavnoga ozračja u objašnjenju individualnih razlika u doživljavanju nasilnih ponašanja.

Metoda

Uzorak i postupak istraživanja

U istraživanju koje je provedeno tijekom šk. god. 2014./2015. sudjelovalo je 567 učenika osnovnih škola iz nekoliko županija u Republici Hrvatskoj. Struktura uzorka s obzirom na dob i spol prikazana je u Tablici 1.

Tablica 1. Struktura uzorka s obzirom na dob i spol

RAZRED	UČENICI	UČENICE	UKUPNO
četvrti	93	71	164
peti	39	43	82
šesti	56	53	109
sedmi	36	36	72
osmi	66	74	140
ukupno	290	277	567

Prije provođenja istraživanja, zatražena je suglasnost ravnatelja škola te su roditelji usmenim putem obaviješteni o sudjelovanju djece u istraživanju. Ispunjavanje upitnika provedeno je na satima razrednika, a trajalo je u prosjeku 20 minuta. Učenicima je pročitana uputa u kojoj je naglašeno da je prikupljanje podataka dobrovoljno

i anonimno te da će se podaci koristiti isključivo u istraživačke svrhe. Prikupljeni podaci obrađeni su pomoći statističke aplikacije STATISTICA12.

Instrumenti

Adaptirana *Skala razrednoga ozračja* (Wasilewski, Gifford i Bonneau, 2008.) primijenjena je za ispitivanje triju varijabli: kvalitete odnosa među učenicima (primjerice *Učenici se dobro slažu većinu vremena*), kvalitete odnosa između učenika i nastavnika (primjerice *Nastavnici se prema učenicima odnose s poštovanjem i uvažavanjem*) te osjetljivosti na nasilje u razrednom kontekstu (primjerice *Učenici obavještavaju nastavnike o međusobnom zadirkivanju i izrugivanju*). Upitnik se sastojao od 17 tvrdnji, a zadatak sudionika bio je procijeniti stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom na skali Likertova tipa od 1 do 4 (1 – uopće se ne slažem, 4 – potpuno se slažem). Sve podskale su pokazale zadovoljavajuću pouzdanost, od Cronbach $\alpha = 0,71$ za podskalu osjetljivosti na nasilje do Cronbach $\alpha = ,78$ za podskalu kvalitete interakcije između učenika i nastavnika. Ukupni rezultati formirani su kao linearne kombinacije procjena na tvrdnjama koje čine pojedinu podskalu, a viši rezultat označavao je kvalitetniju interakciju među učenicima, kvalitetniju interakciju između nastavnika i učenika te veću osjetljivost na nasilje u razrednom kontekstu.

Upitnik osjećaja sigurnosti u školi konstruiran je za potrebe ovog istraživanja, a procjenjuje stupanj povjerenja u unutarnje dionike škole koji brinu o sigurnosti učenika – ravnatelja, nastavnike i članove stručnih službi. Upitnik se sastojao od 12 tvrdnji (primjerice *Osjećam se zaštićeno u školi ili Imam povjerenja u ravnatelja da će pomoći učenicima ako ih netko povrijedi ili ozljedi*), a zadatak sudionika bio je procijeniti stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom na skali Likertova tipa od 1 do 4 (1 – uopće se ne slažem, 4 – potpuno se slažem). Pouzdanost cijele skale iznosila je Cronbach $\alpha = ,79$. Ukupan rezultat formiran je kao linearna kombinacija procjena na svim tvrdnjama skale, a veći rezultat značio je veći osjećaj sigurnosti u školi.

Skala učestalosti doživljavanja nasilnoga ponašanja u školi konstruirana je za potrebe ovog istraživanja s ciljem utvrđivanja učestalosti doživljavanja različitih oblika tjelesnoga, socijalnoga i elektroničkog nasilja. Skala se sastojala od sedam oblika nasilnih ponašanja za koje su sudionici procjenjivali koliko su ih često doživjeli u školi tijekom posljednjih šest mjeseci na skali procjene od 1 do 5 gdje je 1 značilo nikada, 2 jednom, 3 povremeno, 4 često, a 5 gotovo svakodnevno. Rezultati su analizirani i za svaki oblik nasilja posebno, a formiran je i ukupan rezultat za cijelu skalu (Cronbach $\alpha = ,88$), pri čemu je veći rezultat značio i veću učestalost doživljavanja nasilja.

Rezultati

U Tablici 2. prikazane su deskriptivne značajke i pouzdanosti svih varijabli u istraživanju.

Tablica 2. Deskriptivne značajke i pouzdanosti varijabli u istraživanju

VARIJABLE	Broj tvrdnji	M	sd	min	max	Cronbach α
osjećaj sigurnosti u školi	12	38,55	8,19	12	116	,79
interakcija među učenicima	7	20,57	3,69	8	28	,73
interakcija nastavnik – učenik	4	12,22	2,81	4	16	,78
osjetljivost na nasilje	6	18,61	3,51	6	24	,71
doživljavanje nasilja	7	14,47	6,59	7	35	,88

U Tablici 3. prikazana je matrica korelacija varijabli u istraživanju. Vidljivo je da postoji značajna negativna povezanost između dobi i ostalih varijabli, elemenata razrednoga ozračja, osjetljivosti na nasilje u razrednom kontekstu, osjećaja sigurnosti u školi kao i doživljavanja nasilja. Nadalje, elementi razrednoga ozračja međusobno su značajno pozitivno povezani, a utvrđena je i njihova značajna pozitivna povezanost s osjećajem sigurnosti u školi.

Tablica 3. Matrica korelacija istraživačkih varijabli

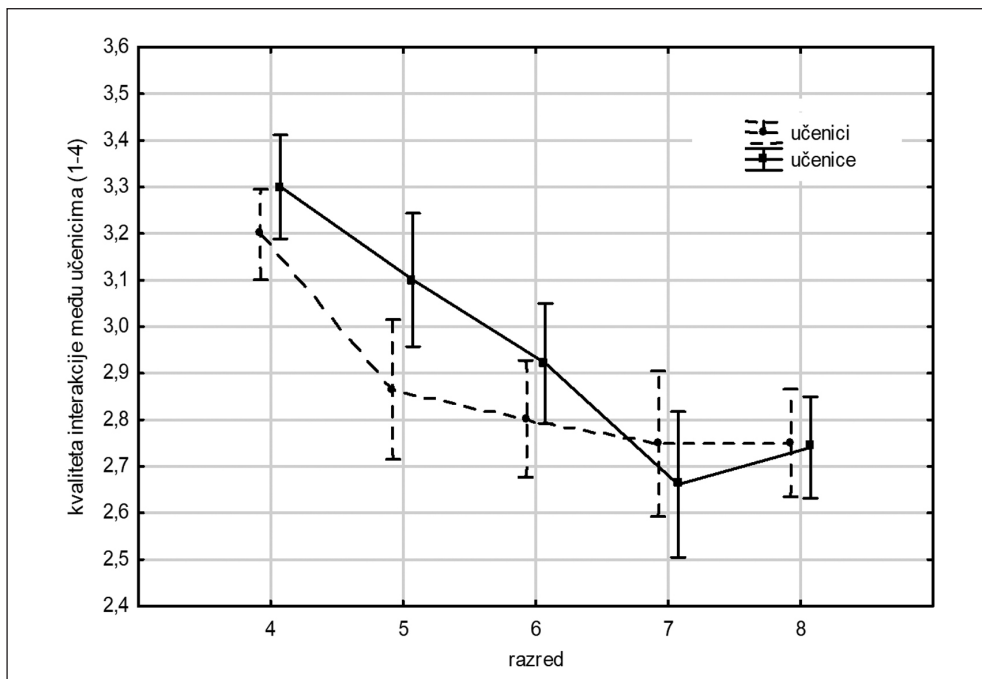
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. spol						
2. razred	,07					
3. osjećaj sigurnosti u školi	,07	-,34**				
4. interakcija među učenicima	,04	-,39**	,56**			
5. interakcija nastavnik – učenik	,01	-,44**	,64**	,60**		
6. osjetljivost na nasilje	,02	-,45**	,65**	,60**	,66**	
7. doživljavanje nasilja	-,10*	,21**	-,33**	-,35**	-,31**	-,25**

* $p < ,05$; ** $p < ,01$

Kako bi se detaljnije ispitale razlike u osjećaju sigurnosti u školi, elementima razredno-nastavnoga ozračja i doživljavanja nasilja s obzirom na spol i dob, provedeno

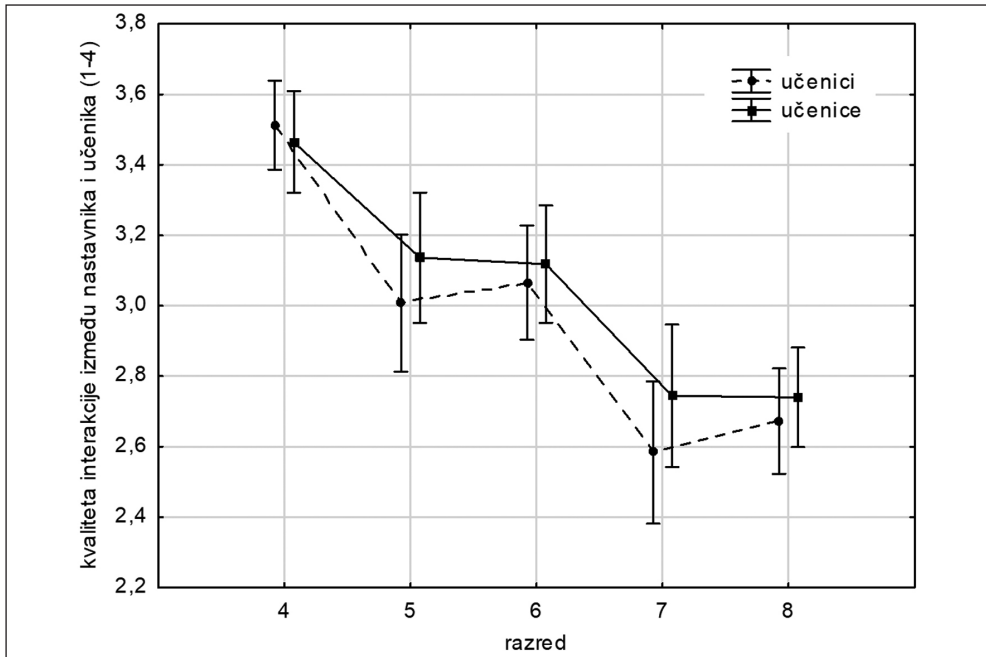
je niz analiza varijance s dobi i spolom kao nezavisnim varijablama. Rezultati tih analiza prikazani su na Slikama 1 – 4.

Analiza varijance s kvalitetom interakcije među učenicima kao zavisnom varijablom (Slika 1.) pokazala je značajan efekt dobi ($F_{dob} = 27,90$; $df = 4,557$; $p = ,000$), dok se spol, kao ni interakcija dobi i spola, nisu pokazale značajnima ($F_{spol} = 2,91$; $df = 1,557$; $p > ,05$; $F_{dob \times spol} = 1,46$; $df = 4,557$; $p > ,05$). Slično je utvrđeno i za kvalitetu interakcije između učenika i nastavnika (Slika 2.). Analiza varijance također je pokazala značajan efekt dobi ($F_{dob} = 38,24$; $df = 4,557$; $p = ,000$), dok se spol, kao ni interakcija dobi i spola, nisu pokazale značajnima ($F_{spol} = 1,76$; $df = 1,557$; $p > ,05$; $F_{dob \times spol} = ,49$; $df = 4,557$; $p > ,05$).

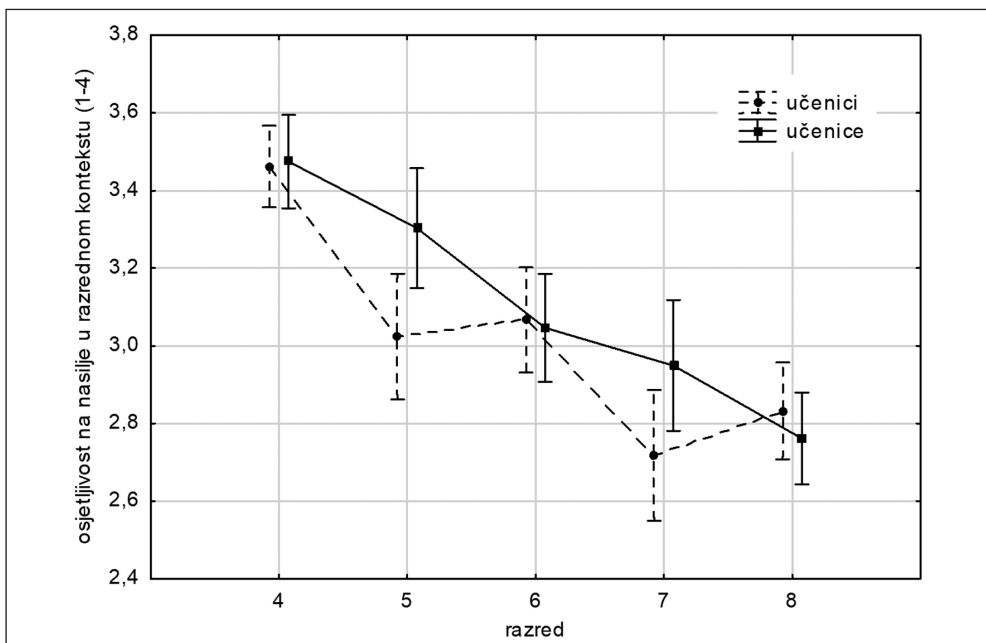

Slika 1. Kvaliteta interakcije među učenicima s obzirom na dob i spol

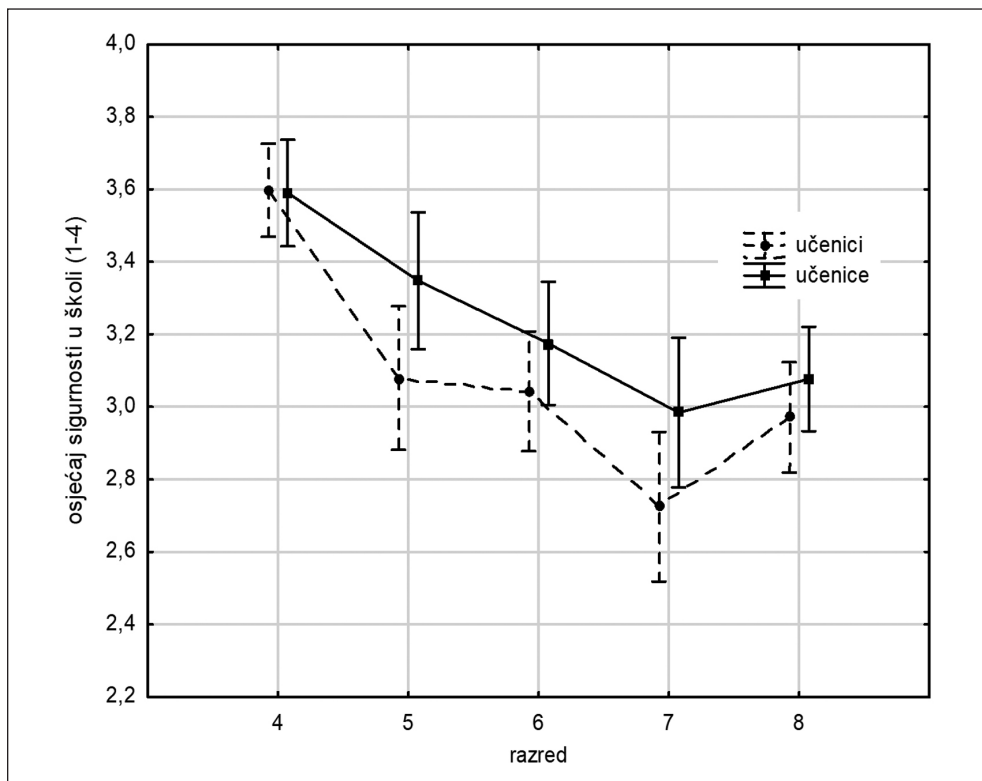
Analiza varijance s osjetljivošću na nasilje kao zavisnom varijablom (Slika 3.) pokazala je značajan efekt dobi ($F_{dob} = 37,92$; $df = 4,557$; $p = ,000$), dok se spol, kao ni interakcija dobi i spola, nisu pokazale značajnima ($F_{spol} = 3,62$; $df = 1,557$; $p > ,05$; $F_{dob \times spol} = 2,23$; $df = 4,557$; $p > ,05$).

Slika 2. Kvaliteta interakcije između nastavnika i učenika s obzirom na dob i spol

Slika 3. Osjetljivost na nasilje u razrednom kontekstu s obzirom na dob i spol

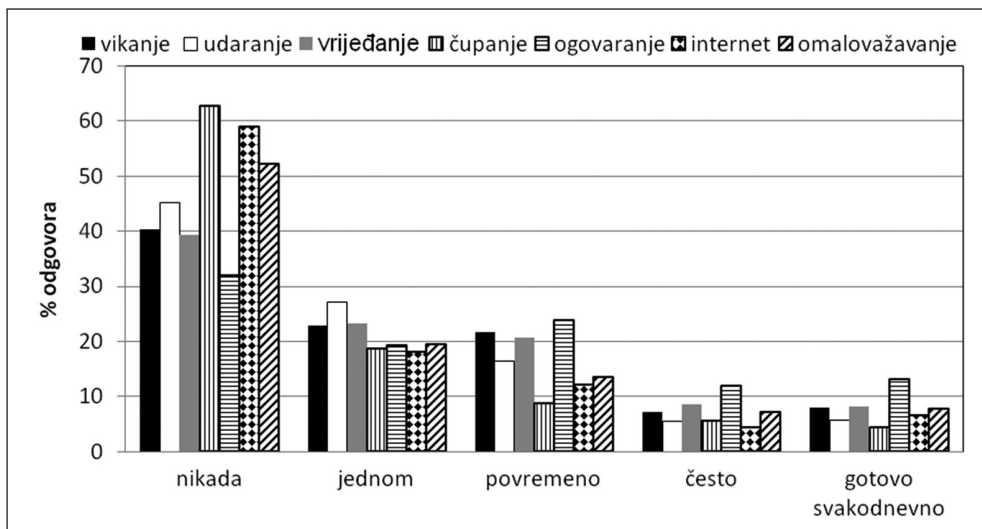

Slika 4. Osjećaj sigurnosti u školi s obzirom na dob i spol

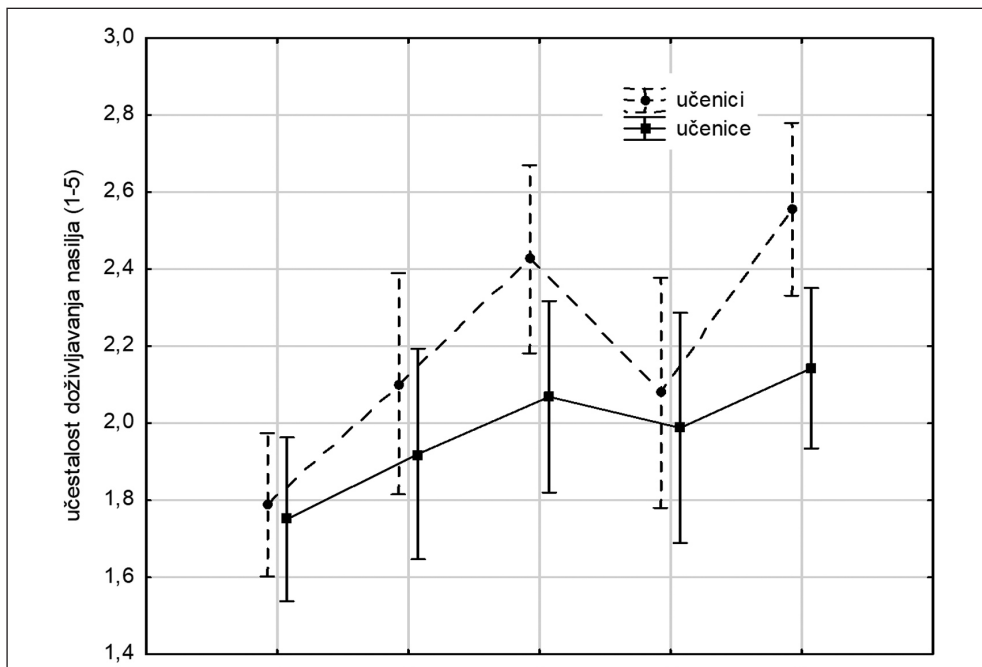
Analiza varijance s osjećajem sigurnosti u školi kao zavisnom varijablom (Slika 4.) pokazala je značajan efekt dobi ($F_{\text{dob}} = 28,12$; $df = 4,557$; $p = ,000$) i spola ($F_{\text{spol}} = 10,68$; $df = 1,557$; $p = ,000$) dok se interakcija dobi i spola nije pokazala značajnom ($F_{\text{dobxspol}} = 1,03$; $df = 4,557$; $p > ,05$).

Na Slici 5. prikazana je učestalost doživljavanja svih nasilnih ponašanja uključenih u istraživanje i to na cijelom uzorku. Često i gotovo svakodnevno ogovaranja doživljava gotovo 25 % učenika što ga čini najučestalijim oblikom doživljenoga nasilnog ponašanja. Slijedi vrijeđanje kojeg često ili svakodnevno doživljava 17 % učenika, potom vikanje i omalovažavanje s 15 % te udaranje kojeg često ili svakodnevno doživljava 11 % učenika. Najmanje je učestalo internetsko nasilje te čupanje.

Na Slici 6. prikazani su efekti dobi i spola na ukupno doživljeno nasilje. Analiza varijance pokazala je značajan efekt obje varijable ($F_{\text{dob}} = 8,70$; $df = 4,557$; $p = ,000$; $F_{\text{spol}} = 7,15$; $df = 1,557$; $p = ,008$), dok nije utvrđen značajan interakcijski efekt tih dviju varijabli ($F_{\text{dobxspol}} = 1,04$; $df = 4,557$; $p > ,05$). Rezultati su pokazali da učenici u odnosu na učenice češće doživljavaju nasilje, a naknadna je analiza pokazala da

Slika 5. Učestalost doživljavanja nasilnih ponašanja na cijelom uzorku

Slika 6. Učestalost doživljavanja nasilja s obzirom na dob i spol

Tablica 4. Razlike između djevojčica i dječaka u učestalosti doživljavanja nasilnoga ponašanja

	C _{učenici}	C _{učenice}	z	p
vikanje ili deranje	2	2	2,15	,03
udaranje ili guranje	2	1	6,19	,00
čupanje za kosu, dijelove odjeće i sl.	1	1	2,52	,01
vrijeđanje ili nazivanje pogrđnim imenima	2	2	3,48	,00
ogovaranje	2	3	-2,66	,01
elektroničko nasilje	1	1	,94	,35
omalovažavanje zbog neke osobine	2	1	1,47	,14

Tablica 5. Razlike u učestalosti doživljavanja nasilnoga ponašanja s obzirom na razred

	C 4. r.	C 5. r.	C 6. r.	C 7. r.	C 8. r.	H (3, N = 400)	p
vikanje ili deranje	1	2	2	2	2	30,12	,00
udaranje ili guranje	1,5	1	2	2	2	9,36	,05
čupanje za kosu, dijelove odjeće i sl.	1	1	1	1	1	11,95	,02
vrijeđanje ili nazivanje pogrđnim imenima	1	2	2	2	2	24,52	,00
ogovaranje	1	2	3	2	3	69,95	,00
elektroničko nasilje	1	1	2	1	2	34,73	,00
omalovažavanje zbog neke osobine	1	1	2	1	2	10,57	,03

je ta razlika značajna u šestom i osmom razredu ($LSD_{\text{šesti razred}} = ,04$; $LSD_{\text{osmi razred}} = ,008$). Stariji učenici općenito češće doživljavaju nasilje nego mlađi, pri čemu je naknadna analiza pokazala da su značajne razlike utvrđene između četvrtog i svih ostalih razreda te između petih i osmih razreda. U skupini učenika šestih, sedmih i osmih razreda nisu utvrđene značajne razlike.

Kako bi se istražilo kojim su vrstama nasilja izloženi učenici i učenice različitih dobnih skupina, uspoređeni su podaci o učestalosti doživljavanja različitih oblika

Tablica 6. Rezultati HRA s doživljenim nasiljem kao kriterijskom varijablom

1. korak – spol i dob	spol	-,11**
	dob	,22**
	R	,24
	R ²	,06
	F (df)	17,01** (2,559)
2. korak – razredno ozračje	spol	-,09*
	dob	,07
	interakcija među učenicima	-,25**
	interakcija nastavnik-učenik	-,14*
	osjetljivost na nasilje	,02
	R	,39
	R ²	,15
	ΔR^2	,09**
	F (df)	19,66** (5,556)
3. korak – osjećaj sigurnosti u školi	spol	-,09*
	dob	,07
	interakcija među učenicima	-,22**
	interakcija nastavnik-učenik	-,08
	osjetljivost na nasilje	,08
	osjećaj sigurnosti u školi	-,18**
	R	,41
	R ²	,17
	ΔR^2	,02*
F (df)	18,29** (6,555)	

*p < ,05; **p < ,01

nasilnih ponašanja s obzirom na spol i dob. U Tablici 4. prikazani su rezultati Mann-Whitney U testa za ispitivanje razlika u doživljenom nasilju između učenika i učenica, posebno za sve vrste nasilnih ponašanja. Vidljivo je da dječaci u odnosu na djevojčice češće doživljavaju vikanje, udaranje, čupanje i vrijeđanje, dok djevojčice češće doživljavaju ogovaranje. U omalovažavanju zbog neke osobine i elektroničkom nasilju nisu utvrđene značajne razlike.

Kako bi se provjerile dobne razlike u učestalosti doživljavanja nasilnoga ponašanja, proveden je niz Kruskal-Wallis analiza varijance s razredom kao nezavisnom varijablom čiji su rezultati prikazani u Tablici 5. Značajne su razlike utvrđene u svim oblicima nasilja pri čemu je vidljivo da najmlađi učenici u uzorku izvještavaju o najmanjoj učestalosti svih oblika nasilja.

U Tablici 6. prikazani su rezultati HRA s doživljenim nasiljem kao kriterijem. Vidljivo je da su se u posljednjem koraku analize kao značajni prediktori izdvojile varijable spola, interakcije među učenicima i osjećaj sigurnosti u školi. Pri tome, učenici su u odnosu na učenice u većem riziku za doživljavanje nasilja, kao i učenici koji procjenjuju nižom kvalitetu interakcije među učenicima te osjećaj sigurnosti u školi. Sve prediktorske varijable zajedno objašnjavaju 17 % varijance kriterija.

Rasprava

Rezultati provedenoga istraživanja su pokazali da, ovisno o vrsti nasilnoga ponašanja, nasilje nije nikada doživjelo između 32,3 % (ogovaranje) i 62,6 % (čupanje) učenika. S druge strane, ogovaranje kao oblik nasilja često ili gotovo svakodnevno doživljava 25 % učenika što ga čini najučestalijim oblikom doživljenoga nasilnoga ponašanja. Ti su rezultati u skladu s rezultatima nekih ranijih istraživanja (Puzić i sur., 2011.; Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012.), a kada se promotre zajedno s učestalošću doživljavanja ostalih oblika nasilja, vidljivo je da su verbalni oblici nasilnih ponašanja uz ogovaranje najčešći. Verbalno nasilje koje uključuje vikanje ili vrijeđanje nazivanjem pogrđnim imenima i slične oblike ponašanja jest općenito najčešći oblik vršnjačkoga nasilja, što potvrđuju brojna istraživanja (Nansel i sur., 2001.; Olweus, 1993.; Pregrad i sur., 2011.; Velki i Vrdoljak, 2013.). Kad je riječ o spolnim razlikama u različitim vrstama doživljenih nasilnih ponašanja, rezultati su pokazali da u omalovažavanju zbog neke osobine i elektroničkom nasilju nema spolnih razlika dok su u ostalim oblicima utvrđene značajne razlike između djevojčica i dječaka. Tako dječaci, u odnosu na djevojčice, češće doživljavaju vikanje, udaranje, čupanje i vrijeđanje, dok djevojčice češće doživljavaju ogovaranje. Ovi su rezultati u skladu s rezultatima ranijih istraživanja koja su pokazala slične spolne razlike u doživljenom nasilju koje se odnose na češće doživljavanje neposrednih oblika nasilja kod dječaka, odnosno posrednih oblika nasilja kod djevojčica (Farrington, 1993.; Felix i McMahon, 2006.; Nansel i sur., 2001.; Olweus, 1993.; Scheithauer i sur., 2006.). Dječaci su općenito češće uključeni u neposredne oblike nasilnih ponašanja, bilo kao počinitelji, žrtve ili žrtve/počinitelji, dok su djevojčice više uključene u posredno, relacijsko nasilje, posebno ogovaranje (Carrera Fernandez i sur., 2103.; Hong i Espelage, 2012.; Smith i sur., 1999.). Priroda odnosa među djevojčicama, tj. njihova prijateljstva u predadoles-

centnoj i adolescentnoj dobi obilježena su vrlo snažnim povezivanjem, intimnošću, ali i dijadama, trijadama, tj. skrivenim koalicijama među pojedinim djevojčicama baziranim na ljubomori, ekskluzivnosti ili odbacivanju (Prpić, 2006.). Zbog toga je relacijsko nasilje za djevojčice „učinkovitije“ dok dječaci, s druge strane, imaju šire i raspršenije socijalne mreže, pa je relacijsko nasilje kod dječaka manje učinkovito (Rivers i Smith, 1994.). Činjenica da su dječaci više uključeni u tjelesno nasilje te da češće od djevojčica doživljavaju tjelesno nasilje može se pripisati njihovoj većoj fizičkoj snazi, ali i socijalizacijskim čimbenicima. Objašnjenje navedenih spolnih razlika moguće je pronaći i u kontekstu teorije uma (prema Espelage, Mebane i Swearer, 2004.), prema kojoj djevojčice imaju naprednije teorije uma u adolescenciji, pa su uspješnije u manipuliranju drugima, što relacijsko nasilje čini učestalijim kod djevojčica nego kod dječaka.

Kada je riječ o dobnim razlikama, rezultati ovog istraživanja pokazali su da stariji učenici općenito doživljavaju nasilje češće nego mlađi pri čemu je naknadna analiza pokazala da su značajne razlike utvrđene između četvrtog i svih ostalih razreda te između petog i osmog razreda. Neke od razloga moguće je pronaći u teoriji privlačenja ili teoriji dominacije (Espelage i sur., 2004.). Primjerice, prema teoriji privlačenja, kako bi ispunili razvojni zadatak i odvojili se od roditelja, rane adolescente privlače vršnjaci koje obilježavaju značajke neovisnosti, a to su često neki oblici antisocijalnoga ponašanja, delinkvencija, povišena agresivnost i sl. Rezultati istraživanja pokazuju da je ta sklonost privlačenju vršnjacima povišene agresivnosti i sklonosti nasilnim ponašanjima posebno istaknuta kod djevojčica (Bukowski, Sippola i Newcomb, 2000.). Nadalje, prema teoriji dominacije, nasilje i nasilna ponašanja nad vršnjacima predstavljaju strategije uspostavljanja i održavanja dominacije u novim vršnjačkim skupinama koje se formiraju ulaskom u adolescenciju (Espelage i sur., 2004.) što može pridonijeti i povećanom doživljenom nasilju upravo prijelazom u predmetnu nastavu koja označava početak rane adolescencije. Također, ulaskom u ranu adolescenciju, dječaci i djevojčice imaju manje negativan stav prema agresiji i nasilju (Bukowski i sur., 2000.), a stavovi su važne odrednice ponašanja. I druga su istraživanja pokazala da učestalost doživljavanja nasilnih ponašanja u školskom kontekstu raste s dobi te da je najveća upravo na kraju osnovne škole (Brown i sur., 2005.; Buljan Flander i sur., 2007.).

S obzirom na važnu ulogu školske klime te razredno-nastavnoga ozračja u vršnjačkom nasilju, jedan od problema istraživanja bio je ispitati dobne i spolne razlike u elementima razredno-nastavnoga ozračja i osjećaju sigurnosti u školi kao elementu školske klime te istražiti ulogu tih varijabli u doživljenom nasilju. Pri tome su od elemenata razredno-nastavnoga ozračja u istraživanju proučavani kvaliteta interakcije među učenicima, kvaliteta interakcije između nastavnika i učenika te osjetljivost

na nasilje u razrednom kontekstu. Kvaliteta interakcije među učenicima, kao i ona između učenika i nastavnika slično je procijenjena od strane dječaka i djevojčica, ali su rezultati pokazali da te procjene značajno opadaju s dobi, bez obzira na spol. Slično je utvrđeno i za varijablu osjetljivosti na nasilje. Treba napomenuti da su između različitih elemenata razredno-nastavnoga ozračja očekivano utvrđene visoke značajne povezanosti. Iz rezultata je moguće zaključiti da razredno-nastavno ozračje negativnijim procjenjuju stariji učenici s najnižim vrijednostima u sedmom i osmom razredu. I druga su istraživanja pokazala da mlađi učenici u odnosu na starije pozitivnijim procjenjuju razredno-nastavno ozračje ističući veće povjerenje u nastavnike te bolju interakciju s nastavnicima (Koludrović i Reić Ercegovac, 2014.; Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec, 2009.; Samdal, Nutbeam, Wold i Kannas, 1997.). Učenici završnih razreda osnovne škole u pokušaju realiziranja svojih adolescentskih zadaća pokazuju otpor, kako prema roditeljskom, tako i nastavničkom autoritetu, pa ne iznenađuje njihov manjak povjerenja u nastavnike, odnosno, općenito lošija interakcija s nastavnicima u odnosu na mlađe učenike. Pored toga, zbog adolescentnoga egocentrizma, koji obilježava njihove kognitivne i emocionalne kapacitete, vjerojatno nisu objektivni u procjeni odnosa nastavnika prema njima i to na način da su skloniji ponašanja nastavnika tumačiti negativnijim nego što to jesu, usmjerena protiv sebe, iako ona to nisu.

Konačno, rezultati HRA su pokazali da su značajni prediktori ukupno doživljenoga nasilja spol, interakcije među učenicima i osjećaj sigurnosti u školi. Pritom su učenici u odnosu na učenice u većem riziku za doživljavanje nasilja, kao i učenici koji procjenjuju nižom kvalitetu interakcije među učenicima te osjećaj sigurnosti u školi. Kvaliteta interakcije među učenicima kao element razredno-nastavnoga ozračja pokazala se prediktivnom za doživljavanje nasilja i u ranijim istraživanjima, iako na nešto starijem uzorku (Gage i sur., 2014.). Značajna povezanost između kvalitete interakcije između učenika i osjećaja sigurnosti u školi te ukupno doživljenoga nasilja, kao i njezina prediktivna uloga u doživljenom nasilju, pokazuju preventivnu važnost razredno-nastavnoga ozračja u kojem se sustavno potiče i promovira tolerantan i suradan odnos među učenicima. Nadalje, osjećaj sigurnosti u školi koji uključuje i fizičku i socio-emocionalnu sigurnost, kao i povjerenje da će odrasle osobe u školi pružiti zaštitu i pomoć učenicima ukoliko im je to potrebno, vrlo je važan za ukupno nasilno ponašanje u školi, kao i za doživljeno nasilje, što pokazuju i rezultati ovog istraživanja. Drugi autori također naglašavaju doživljaj školskoga okruženja kao neprijateljskog i zastrašujućeg značajnim prediktorom vršnjačkoga nasilja u školi (Aluede i sur., 2008.; Thapa i sur., 2012.; Vlah i Perger, 2014.). Hong i Espelage (2012) ističu problem reaktivne agresije učenika u školama u kojima ne osjećaju sigurnost, bilo fizičku ili socio-emocionalnu. Osjećaj sigurnosti u školi određen je i pravilima

ponašanja u školi te sustavom vrijednosti koji bi trebao uključivati stvarnu, a ne samo deklarativnu, nultu toleranciju na nasilje. To bi značilo da je za stvaranje osjećaja sigurnosti u školi potrebno sustavno i konzistentno reagirati na sve oblike nasilnoga ponašanja, ne samo fizičko nasilje, te još važnije, sustavno raditi na prevenciji svih oblika vršnjačkoga nasilja.

Zaključak

Prije zaključka, potrebno se osvrnuti na nedostatke provedenoga istraživanja koji se prvenstveno odnose na način procjenjivanja elemenata školske klime i razredno-nastavnoga ozračja. Naime, u ovom su istraživanju korištene isključivo samoprocjene učenika zbog čega bi u budućim istraživanjima trebalo provjeriti i nadopuniti dobivene rezultate korištenjem drugih izvora podataka o školskoj klimi i razredno-nastavnom ozračju, ponajprije procjenama nastavnika i drugih zaposlenika škole. Nadalje, treba napomenuti da je provedeno istraživanje bilo korelacijsko, stoga nije moguće detaljnije zaključivati o uzročno-posljedičnim vezama među varijablama. Neovisno o tim nedostacima, važno je naglasiti kako rezultati ovog istraživanja predstavljaju važan doprinos razumijevanju pojave nasilja u hrvatskim školama. Oni su uglavnom potvrdili dosadašnje podatke o učestalosti doživljavanja nasilnih ponašanja u školi, kao i dobne te spolne specifičnosti u doživljavanju vršnjačkoga nasilja. S obzirom na dobivene rezultate, potrebno je istaknuti važnost specifičnih preventivnih programa za učenike različite dobi i za dječake i djevojčice s obzirom na različite oblike nasilnih ponašanja kojima su skloni. Nadalje, budući da su osjećaj sigurnosti u školi i kvaliteta interakcije među učenicima važni prediktori doživljavanja nasilnih ponašanja, potrebno je na razini primarne prevencije uložiti veći trud u promicanje suradnje među učenicima, međusobnoga uvažavanja i kvalitetne komunikacije te stvaranje uvjeta u školi koji će promovirati osjećaj sigurnosti i zaštićenosti. Najveću odgovornost u tome imaju odrasli u školi, od ravnatelja, članova stručnih službi do nastavnika i učitelja.

Literatura

- Aluede, O., Adeleke, F., Omoike, D. i Afen-Akpaída, J. (2008.). A review of the extent, nature, characteristics and effects of bullying behaviour in schools. *Journal of Instructional Psychology*, 35(2), 151–158.
- Anđić, D. i Vidulić Orbanić, S. (2010.). Stavovi studenata i učitelja o razrednom ozračju kao prediktoru kvalitete nastave u osnovnoj školi. *Pedagogijska istraživanja*, 7(1), 67-83.
- Archer, J. i Cote, S. (2005.). Sex differences in aggressive behavior. U: R.E. Tremblay, W.W. Hartup i J. Archer (ur.), *Developmental origins of aggression* (str. 425–443). New York: Guilford Press.
- Bilić, V. i Karlović, A. (2004.). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
- Bognar, L. i Matijević, M. (2005.). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brown, S. L., Birch, D. A. i Kancherla, V. (2005.). Bullying perspectives: experiences, attitudes, and recommendations of 9- to 13-year-olds attending health education centers in the United States. *Journal of School Health*, 75(1), 384-92.
- Bukowski, W. M., Sippola, L. A. i Newcomb, A. F. (2000.). Variations in patterns of attraction to same- and other- sex peers during early adolescence. *Developmental Psychology*, 36, 147-154.
- Buljan Flander, G., Ćorić Špoljarić, R. i Durman Marijanović, Z. (2007.). Pojava nasilja među djecom s obzirom na spol, dob i prihvaćenost/odbačenost u školi. *Društvena istraživanja*, 16, 157-174.
- Carrera Fernández M. V., Fernández M. L., Castro Y. R., Failde Garrido J. M. i Otero M. C. (2013.). Bullying in spanish secondary schools: Gender-based differences. *Spanish Journal of Psychology*, 16, 1–14. Doi: 10.1017/sjp.2013.1.
- Cohen, J., McCabe, E. M., Michelli, N. M. i Pickeral, T. (2009.). School climate: Research, policy, practice and teacher education. *Teachers College Record*, 111(1), 180-213.
- Dempsey, A. G., Sulkowski, M. L., Nichols, R. i Storch, E. A. (2009.). Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence. *Psychology in the Schools*, 46, 962–972.
- Eliot, M., Cornell, D., Gregory, A. i Fan, X. (2010.). Supportive school climate and student willingness to seek help for bullying and threats of violence. *Journal of School Psychology*, 48, 533–553. Doi: 10.1016/j.jsp.2010.07.001
- Eller, J. (2012.). The School Environment, School Rampage Killings, and other Forms of School Violence. U: K. Nader (ur.), *School Rampage Shootings and Other Youth Disturbances* (str. 71-83). New York: Routledge.
- Espelage, D. L., Mebane, S. E. i Swearer, S. M. (2004.). Differences in Bullying: Moving Beyond Mean Level Differences. U: D.L. Espelage i S.M. Swearer (ur.), *Bullying in American Schools* (str. 15-37). Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Publishers.
- Farrington, D. P. (1993.). Understanding and Preventing Bullying. *Crime and Justice*, 17, 381–458.
- Felix, E. D. i McMahon, S. D. (2006.). Gender and Multiple Forms of Peer Victimization: How Do They Influence Adolescent Psychosocial Adjustment? *Violence and Victims*, 21(6), 707–724.
- Gage, N. A. i Prykanowski, D. A. (2014.). School Climate and Bullying Victimization: A Latent Class Growth Model Analysis. *School Psychology Quarterly*, 29(3), 256 –271.

- Hasekin, F. (2013.). Age's Differences at Bullying's Acts in School Age. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(9), 220-222.
- Holtappels, H. G. i Meier, U. (2000.). Violence in Schools. *European Education*, 32(1), 66-79.
- Hong, J. S. i Espelage, D. L. (2012.). A review of research on bullying and peer victimization in school: An ecological system analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 17, 311-322. Doi:10.1016/j.avb.2012.03.003
- Iossi Silva, M. A., Pereira, B., Mendonça, D., Nunes, B. i de Oliveira, W. A. (2013.). The Involvement of Girls and Boys with Bullying: An Analysis of Gender Differences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 10(12), 6820-6831. Doi: 10.3390/ijerph10126820.
- Jurčić, M. (2006.). Učeničko opterećenje nastavom i razredno-nastavno ozračje. *Odgovorne znanosti*, 8(2), 329-346.
- Juvonen, J., Graham, S. i Schuster, B. (2003.). Bullying among young adolescents: The strong, weak, and troubled. *Pediatrics*, 112, 1231-1237.
- Kapari, K. i Stavrou, P. D. (2010.). School characteristics as predictors of bullying and victimization among Greek middle school students. *International journal of violence and school*, 11, 93-113.
- Koludrović, M. i Reić Ercegovac, I. (2014.). Uloga razredno-nastavnog ozračja u objašnjenju ciljnih orijentacija učenika. *Društvena istraživanja*, 23(2), 283-302. Doi: 10.5559/di.23.2.04.
- Limber, S. P., Olweus, D. i Luxenberg, H. (2013.). *Bullying in U.S. Schools 2012 - Status Report*. Minnesota: Hazelden Foundation.
- Nansel, T. Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simmons-Morton, B. i Schmidt, P. (2001.). Bullying behaviors among US youth. *Journal of American Medical Association*, 285, 2094-2100.
- Nansel, T. R., Craig, W., Overpeck, M. D., Saluja, G. i Ruan, J. (2004.). Cross-national Consistency in the Relationship Between Bullying Behaviors and Psychosocial Adjustment. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine Journal*, 158(8),730-736. Doi:10.1001/archpedi.158.8.730.
- Olweus, D. (1993.). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge, MA: Blackwell Publishers, Inc.
- Pregrad, J., Tomić Latinac, M., Mikulić, M. i Šeparović, N. (2011.). Iskustva i stavovi djece, roditelja i učitelja prema elektroničkim medijima. Preuzeto 20.11.2015. s http://www.unicef.hr/upload/file/353/176706/FILENAME/Izvjestaj_-_Iskustva_i_stavovi_djece_roditelja_i_ucitelja_prema_elektronickim_medijima.pdf.
- Prpić, I. (2006.). Vršnjačko nasilje među djevojčicama. *Ljetopis socijalnog rada*, 13(2), 315-330.
- Puzić, S., Baranović, B. i Doolan, K. (2011.). Školska klima i sukobi u školi. *Sociologija i prostor*, 49(3), 335-358. Doi: 10.5673/sip.49.3.4.
- Raboteg-Šarić, Z., Šakić, M. i Brajša-Žganec, A. (2009.). Kvaliteta života u osnovnoj školi: povezanost sa školskim uspjehom, motivacijom i ponašanjem učenika. *Društvena istraživanja*, 18(4-5), 697-716.
- Rajhvajn Bulat, L. i Ajduković, M. (2012.). Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkoga nasilja među mladima. *Psiholgijske teme*, 21(1), 167-194.
- Rivers, I. i Smith, P. K. (1994.). Types of Bullying Behaviour and Their Correlates. *Aggressive Behavior*, 20, 359-368.

- Samdal, O., Nutbeam, D., Wold, B. and Kannas, L. (1997.). Achieving health and educational goals through schools – a study of importance of the school climate and the students' satisfaction with school. *Health Education Research*, 13(3), 383–397. Doi:10.1093/her/13.3.383.
- Scheithauer, H. Hayer, T., Petermann, F. i Jugert, G. (2006.). Physical, verbal, and relational forms of bullying among German students: age trends, gender differences, and correlates. *Aggressive Behavior*, 32(3), 261–275. Doi: 10.1002/ab.20128.
- Smith, P. K., Morita, Y., Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalano, R. i Slee, P. (1999.). *The Nature of School Bullying*. New York: Routledge.
- Thapa, A., Cohen, J., Higgins-D'Alessandro, A. i Guffey, S. (2012.). School Climate Research Summary. National School Climate Center School Climate Brief Number 3. Preuzeto s: <https://www.schoolclimate.org/climate/documents/policy/sc-brief-v3.pdf>.
- Velki, T. i Vrdoljak, G. (2013.). Uloga nekih vršnjačkih i školskih varijabli u predviđanju vršnjačkoga nasilnog ponašanja. *Društvena istraživanja*, 22(1), 101-120. Doi:10.5559/di.22.1.06
- Vlah, N. i Perger, S. (2014.). Povezanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom kod učenika osnovne škole. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22(1), 1-25.
- Wang, J., Iannotti, R. J. i Nansel, T. R. (2009.). School bullying among US adolescents: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, 368-375.
- Wasilevski, Y., Gifford, B. i Bonneau, K. (2008.). *Evaluation of the School-wide Positive Behavioral Support Program in Eight North Carolina Elementary Schools*. Center for Child and Family Policy, Duke University.

Perceived security in school and classroom climate as predictors of experiencing violent behaviour

Abstract

The aim of this research was to explore the role of classroom climate and the sense of security in school in experiencing violence. A total of 567 students (4th to 8th grade) of elementary school participated in the study. Following instruments were applied: the adapted version of Classroom Climate Scale (Wasilewski, Gifford and Bonneau, 2008), the School Security Questionnaire, and the Frequency of Experiencing Violent Behaviour in School Scale. The results showed that students are most frequently exposed to gossip, shouting and insulting by peers, while electronic violence and plucking were experienced at least. Male students, compared to female students, reported a higher incidence of experienced violent behaviour and considerably lower sense of security in school. On the other hand, no gender differences were identified in the assessment of the classroom climate elements. Analysis of age differences showed that all of the classroom climate elements as well as the sense of security in school were significantly lower in older age groups. Hierarchical regression analysis revealed that, besides gender, significant predictors of experienced violence were the sense of security in school and the quality of interaction among students as an element of the classroom climate. The results of the research can be interpreted in the context of existing findings on peer violence with special emphasis on the protective role of the positive classroom climate and some of the school climate features, especially school security. Special attention should be placed on readiness of all internal school stakeholders to participate in the prevention of violent behaviour.

Key words: experienced violence, security in the school, classroom climate, prevention